

Eräs 1810-luvun murrekeräelmä

»Tuntemattomien kerääjien» nimiin on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistossa sidotettu kaksikymmentä alkuperältään tietymätöntä käsi-
kirjoitusta. Virittäjässä 1965 s. 410 käsittelemäni gananderilaisen loitsukokoelman
jäljessä on 16-sivuinen pikku vihko, joka A. V. Forsmanin tyhjälle esilehdelle teke-
män merkinnän mukaan sisältäisi »1) yksityisiä sanoja sekä 2) sananlaskuja.
(Nähtävästi Koilliselta Pohjanmaalta t. Pohj.karjalasta.)» Paperi on Tampereen
paperimyllyn Lefrénin kauden (1808—1832) tuotetta, sanoo insinööri Nita Grön-
vik. Seuraavassa ensin aakkostettuina vihkon murre sanat, sitten muuttamattomassa
järjestyksessä sananparret, jotka nuorten kokoelmien osastoon sijoitettuina välttyi-
vät 1950-luvun alussa Vanhan kansan sananlaskuviisauden haravoijan näköpii-
ristä.¹

PUHEN PARSIA

allikko / vesi lätäkkö eli lotakko
arvokas / kunniallinen
harkka / se on kova sana
hassukka / karva lakki
heite → liipanne
hete eli lieju / siinä on vesi alla
huhta / se on halme
huolo eli roso / kuiva paikka puun kylessä
huotra → tuppi rauta
häikkäläinen / susi
ihokas / jakku
irvistynyt / saumma joka kuiva ja kastu
jouhova / [hevonon] jolla on vahva haria ia
händä
jukkij / kuin ej tahoi männä asiaan
junki → rieska rauta
jupakassa / se asia on alussa
jurrana / taipumaton eli vastahakoinen
kakkale → sijra

kalma / rumaks muuttunut
kalvijter → koli vuori
kapuutt / se on kaikki eli lopui
karetsi / piipun perä
karnutta / se joka yhtenäen toruu
karva peä → pälvi
kasvo → sasu
katvi / eli vario taikka kuvainen
kelttua / huono palo
kerkkä / viijmeissä vuonna kasvanut havun
latva
kesä vierre / kuin kaski tänä vuonna poltetaan
ja tulovana kesänä vasta sijvotaan
kindere / vuohoinen hevoisen jalassa
kinkama / vasto mäki maan tiellä
kinttaat / eli rukkaiset
kiukoa eli kiuvas / saunan uuni
koli höylä / kampa
koli parsarit / silmät

¹ Lauri Hakulisen ja Kustaa Vilkanan juhlikirjoissa (Verba docent s. 522—530, Vir. 1962 s. 395—399) liitän yhteensä 76 lisätoisintoa Turun paloa varhaisempien n. 11 000 sananparsitoisinnon aineistoon. Nyt julkaistavien 31 toisinnon ohessa mainittakoon seuraavat Henrik Grönroosin, Asko Vilkanan ja Pentti Leinon havaitsemat lisät: *Coska hyvä paha teke* (Loviisan piirilääkäri J. G. Colliander kertoo 31. 5. 1765, että näin vastataan paloviinasta varoitavalle lääkärille), *Berättelser Inlämnade Til Kongl. Collegium Medicum, Stockholm 1765; Tattari taalarin tekee, tattari talottomaksi*, 1700-luku > U. T. Sirelius, SKK I 234; *Cuka voipi koli varcan variella?* M. Kemner, *Trummelslag Vppå Dunacmüntz Skantz de Ingacitate vitae humanae*, s. 3 (1629); *Kyllä nuoren vasikan nahka niin pujan löydän hasialda kuin emä leh-mängin*, M. Kemner, mts. 52. Lisät kuuluvat Vanhan kansan sananlaskuviisauden (= VKS) sivuille 67, 202, 389 ja 429. (Kommenttien lyhenteet EP, H, KL, Sat, VS tarkoittavat osakuntien sananparsijulkaisuja, NH = Nirvi & Hakulinen, VJ = Vaasan Jaakkoo 1920, SKV = Suomen kansan vertauksia.)

koli vijsarit / silmät ia nenä
 koli vuori / lakki eli kalvijter
 kondio / karhu eli villa lindu
 kutiehtij / joka laiskasti tekö
 kuvainen → katvi
 käpy nijles / orava
 kärä mätäs / se on suolla
 lahtur allas / kaukalo
 lasku lohta / joka viroista palaa
 lehvä / havu puun oksa
 lekka lyö / joka paistella puskaan mänö
 lekkeri → otinki
 liehtar / joka kulkovaista tiettemällä matkalla
 johtattaa
 lieju → hete
 liha kesi / nuria eli nurea puoli [nahassa]
 lijpanne / maan tien vieru eli heite
 loiottaa eli sutiottaa / joka suotta makaa
 loitossa / kaukana
 loitto / pitkä matka
 lotakko → allikko
 louhake → luhu
 luhu eli loubake / vanha hevoinen
 luikka / se on yksi heinä suolla joka kasvattaa
 kukan nijn kuin pieni hyppy boomulia
 olis
 lumi nilkku / kärppä
 maan muuttimet / jalat
 mahtava → rahkama
 marhaminda / rijmu varsi
 marras → orvas kesi
 masmallo / [hevosen] jalkain juuressa kar-
 vattomat
 massi seävell punka / kukkaro
 metku / polven asti pitkä [takki]
 metällä / se joka on soalista hakemassa
 moni mielinen → turhan päiväinen
 myrrys mies / noita
 männikkö / pieniä havu puita
 mättö eli rupeus / tarttua tauti
 mököttää / se joka äneti istuu
 noala / roska sijvoinen
 noalailovainen / lijaksi koreilovainen
 noasti / puhas sijvonon
 naphamara → nasakuia
 nasakuia / se on kirves eli naphamara
 navilla → nihvalla
 neva / aukea suo ilman puita
 nihvalla / eli navilla / kuin ej jokuu tahtois
 auttoa, eli lähteä lijkkeille
 nillellen / kovin palanut
 noro / eli notko
 nousu lohta / joka merestä virta uipi
 orvas kesi / peällimäinen kalvo nahasa. mar-
 ras / se sama
 otinki eli lekkeri / vijnä astia. purakko / se
 sama
 partolainen / kuin ilman sijvoamata ja kyndä-
 mätä palolle kylvetään, entisen aikaan
 nijn oli tehnet
 patvi / se puu joka jätetään kaskessa seiso-
 maan
 pengler / järven randa

pettur / toista puhuu toista aiattelo
 piellos → pälvi
 pilttoimus / pilkan tekää
 pitnilkku / nyöri lakki
 pohakka / se joka on ylpeä rikkaudensa
 vuoksi
 pore / se on kuin keväällä sulaa järven rannat
 punka → massi
 puputtia / jänis
 purakko → otinki
 purtilo / taikina korvoi
 pusero / lijvi eli västi
 pälvi, piellos, eli karva peä / palolla pala-
 matoin paikka
 rahkama / eli mahtava
 raivo / hyvin kulkova [hevonen]
 ranttu / jolla ej ole mitään mieluista
 rehuia / vuoteita
 repoi / kettu
 rieska rauta / syömä veihti eli junkki
 roso → huolo
 rovio → tiere
 rukapenkki / saumma höylä. ryyky / se sama
 rukkaiset → kinttaat
 rummakko / semmoinen paikka johon eläi-
 miä kuolo
 runnakko / vuoren lakso
 rupeus → mättö
 ruvu / tallin soimi
 ryyky → rukapenkki
 räkätään / liha aiellaan nahasta pois
 rättiä / yksi lai heiniä jotka mättäissä kas-
 vavat
 reäsy / joka palion kiroilo
 salvetaan / eli timprataan
 sapsa / hevosen etisen jalan päällä
 sasu eli kasvo / nurkan sivu
 seittä / hämähäkin verkko
 sieroinut / halennut
 sijra eli kakkale / [hevonen] jonga karva
 asuu pystyssä
 sijsti / ruokain moittia
 silvetto / vihanda puun kuori
 sivas / se [hevonen] on sileä karvaltansa
 soroa eikä pereä / joka nijn mänö ettei jälkiä
 tietä
 suoia / huone eli suvi
 sutiottaa → loiottaa
 suvi → suoia
 säröinen / pahasti halennut puu
 seävell → massi
 takki / se on pitkä vaate
 tapio / metän haltia
 teli päitä / keväisellä jeällä toinen kovembi
 kohta kuin toinen
 termä / korkea moa järven rannalla
 tiere / eli rovio palolla
 tikka tie / eli vjitka tie
 timprataan → salvetaan
 tismalleen / se on oikein tehty
 tiuhtelo / kuin palion väittelö
 tolsk[a?] / tekö mut ej tule toimen
 tolvana eli älvänä / yksinkertainen

tumppoinen → turvakko
 tuppi rauta / puukko veihti. huotra / se sama
 turhan päiväinen / eli moni mielinen
 turkka / kuin toista survaisto
 turvakko tumppoinen / eli kinnas
 törstöiä / korkeita jeän kappaleita
 töyräs / mäen putous
 töyvos / johon ei päivä paista
 uhkijntu / hyhmään, eli veteen ja lumeen
 jeällä
 uhossa / joka ej peäse kulkemaan
 uroot uhmaa / silloin on miehet metällä
 uve avando / reikä jeässä
 valvanne / sula virtain tienoilla
 verkalleen / kohtuullinen työn teko

veson terä / pun terävä tyvi
 veteleksen / se on myös [→kutiehtij] laiska
 vihvilöitä / suo heiniä
 vijoittu / merkitty
 vija tie → tikka tie
 villa lindu → kondio
 virna / hevoinen joka aiaian jättä
 vitalikko / hieno vesakko eli varvikko
 vitroi / joka hyvän kalun turmelo
 vuohoinen → kindere
 värny / joka palion naura
 väväköi / jätkytteliä
 väylä / suu paltti
 älvänä → tolvana
 äyräs / joen randa

SANAN LASKUJA

1. *Aina uutta, harvoin hyveä.*

> Lönnrot 58 > Koskimies 289. Uudempiä toisintoja: Etelä-Häme 1886, Pori 1889, Metsäpirtti 1894 (aitous epävarma). Vrt. VKS 246.

2. *Vuoroin vaarina ollaan.*

> Lönnrot 6509 > Koskimies 64. Lähtöisintoja: Kestilä 1926, Kiuruvesi 1911, Kärsämäki 1923, Rantsila 1956, Rautalampi 1883, Tervo 1935, Vesanto 1936. Vaihtelevin jatkésekein: Haapajärvi 1888, Pielavesi 1935, Salon seutu 1912, Vesanto 1937. Vrt. *Vuoroin vieraisissa*: VKS 125, Koskimies 279, 284, EP 3496, Vir. 1945: 571 > NH 350, KsVk 1963: 203, Suomen kansa muistelee 86.

3. *Kyllä on soatua sanoia, niin kuin kuudessa käpyä, petäjässä helpeitä.*

> Lönnrot 3219 > Koskimies 301. Ilmeisesti sanankeruun yhteydessä kuultu, sananlaskunomaisesti käytetty runokliše. Samoin Larin Paraske: *Miull on saatu sannoi kui on kuusess käppyy, petäjäss on helpeii* (SKVR V₃ 1171). Sanojen runsautta kuvaten myös Sotkamossa ja Sakkolassa: XII 331, XIII 1083. Yleisimmin vertaus tavataan huolielegioissa: *enempi on minulla huolta kuin kuudessa käpyjä, petäjässä helpeii* (I 1360, 1365, IV 2143, V₂ 493—4, VI 577, 652, 674, VII 1751, 1788, 1844—8, 2021, 2132, XII 913, XIII 1954—6, 2915, 2989). Useissa vianalaisissa Oluen synnyn toisinoissa Osmotar kehottaa oravaa: *tuoppa kuudesta käpyjä, petäjästä helpeii* (I 713—754). Vrt. VKS 79—80.

4. *Mitä puuttu niin parataan, kuin herätään niin halataan.*

> Lönnrot 3908. Ainoat toisinnot: Isojoki 1889, Lehtimäki 1909. Vrt. VKS 139, 189.

5. *Joka on lyömässä niin se lyö, joka on syömässä niin se syö.*

> Lönnrot 2136 > Koskimies 354. Ei toisintoja. Vrt. *Kyllä se lyöpä lyöpi, ei auta lahja eikä rukous* (Kärsämäki 1922). Vrt. VKS 267.

6. *Kuin ennen kuoltijn, niin vijoittijn.*

> Lönnrot 2938. Ei toisintoja. Vrt. VKS 89.

7. *Elo kuren, elo kären, elo vaivaisen variksen.*

> Lönnrot 1399 > Koskimies 142. Identtisiä toisintoja: VKS 110, 422; Turtola 1884, Sodankylä 1938. Vrt. Koskimies 1, Rahvahan kandleh 125: 19, NH 39.

8. *Olin ennen otto miessä, kävin kappa kainalossa, vielä nytkin virka parka, käypi pitkin nauris maita.*

> Lönnrot 4270 > Koskimies 21. Lähin vastine Hauholta 1913: IX₁ 2802. Lisäksi vain Mennander > VKS 421, jonka loppusäe *kylän cuoppain cokia* viittaa nauriskuopista varasteli-jaan.

9. *Pitkä tämä reikä on, paksu vissijn tämä ovi on.*

Ehkä paikallinen kaskunaivismi tai sanomusrepliikki. Vrt. VKS 276.

10. *Voi meitä melkeitä hyvän järven hylkeitä.*

> Lönnrot 6490. Ainoa vastine Leppävirroilta 1885: *Onhan meitä melekeitä, hyvän järven hylkeitä.* Vrt. VKS 113, 136.

11. *Voi paikkoja palaneita, voi hoavoia halenneita.*

Lähinnä Arwidsson > VKS 54: *Parempi on hafva halennut kuin paikka palanut.* Parataktisia päivitelyjä: *Ompas siinä reikee revennyttä, huavoo halennutta* Savonlinna 1936, Viipurin mlk. 1922, Salmi 1935.

12. *Jo nyt loppui lappaminen, maho lehmän tappaminen.*

> Lönnrot 2039 > Koskimies 316. 1. säe yleinen itämurteiden alueella, 2. säe ainutlaatuinen: »maholehmän» tilalla *pappilasta, Jukolasta, Kytölästä, meidän muorin.* Vrt. VKS 117, Koskimies 54, 159, VJ 152.

13. *Jauhan minä Jaakoileni, vaikka ej Jaako mullen jauha.*

> Lönnrot 2028 > Koskimies 233. Kuuluisan jauhantalalulun säkeitä näyttää yleisesti siteeratun sananlaskuina: VKS 122, Koskimies 232—233, NH 391. Jälkisäkeen konsessivisuus ainoalaatuinen.

14. *Illasta yhteen nenin, selin perin amuisella.*

> Lönnrot 6593 > Koskimies 235. Ei toisintoja. Vrt. VKS 346—7.

15. *Jäletyksin jeärät käypi, perätyksin pienet pässit.*

> Lönnrot 2357 > Koskimies 399. Ainoa vastine: Bohm > VKS 34.

16. *Anna taikinän hapata, leivän juuren junnoitella.*

> Lönnrot 140 > Koskimies 348. Identtisiä toisintoja: Rantasalmi 1887, Valtimo 1936, Vesanto 1936, Maaninka 1956. Vrt. VKS 68, 250, KL 80.

17. *Sijnä tarkka tarvitaan kussa vijsas vastataan.*

> Lönnrot 5268 > Koskimies 128. Vastineita: VKS 224, 8 toisintoa Liperin—Haapajärven väliltä ja lisäksi Lohjalta ja Hl. Koskelta.

18. *Silkkit ja sametit on haureuden merkit.*

> Lönnrot 5301 > Koskimies 43. Lähin vastine Vesannolta 1936: *Silkkit ja sametit ovat huoruuden merkit, kirjat ja kortit ovat autuuden merkit.* Salon seudulta 1912: *Sametti ja silkki on huoruuren merkki.* Vrt. SKV 17, VKS 171.

19. *Pappi herroista paras, vävy muista vieraista, lohi laukaan kaloista.*

> Lönnrot 4583? > Koskimies 187, 270. 3. säe ainutlaatuinen; vävy-säe Vetelistä 1888, Karstulasta 1947, Soinista 1908, Viitasaarelta 1937, Saarijärveltä 1955; vrt. myös Rudbeckin ja Rothmanin 1850 Kivijärveltä saamaa *Oluvi juomesta jaloin, pappi vieraista parain, vävy muusta väestä* > Koskimies 259; Vir. 1945: 572 > NH 157; VKS 78.

20. *Jos ej koske tästä paikasta, nijn kosko toisesta siasta.* Lönnrot 2239: *Jos ei tärpä tästä lammista, kyllä hän täppää toisesta.* Ylihärmä 1890: *Jos ei täs paikas näpi, niin kyllhän toises paikas näppi.* Vrt. VKS 163.

21. *Herkie heikki hyvällä repimästä renkiäs.*

Ei vastineita. Vrt. Heikki-sutkauksia: VKS 125, 372; Koskimies 290—1; KL 94; Järviö-Nieminen 215.

22. *Jo nyt on kaikki kankun jalka, virran viemä viuhoteltu.*

Ajatus: liha- ja kalaruoka on lopussa. Ei vastineita. Vrt. VKS 117, 119.

23. *On kuressa läta jos lihaakin.*

> Lönnrot 4346 > Koskimies 405. Vrt. VKS 240. Lähivastineet: Joroinen 1885, Asikkala 1886, Sysmä > E. J. Ellilä: *Tehty seisoo ja sanottu pysyy* s. 11.

24. *On lambaan peässä makeitakin paikkoja.*

Lähimmät vastineet: Rautalampi 1883, 1887. Vrt. Tervo 1935: *On niitä mateen päässä makeitakin paikkoja.* Vrt. VKS 261, Lönnrot 4347, Koskimies 90, 129, VJ 18, H 49: 605, Ellilä 15, KL 41.

25. *Syvän nälässä jäniksenni peä.*

> Lönnrot 5649 > Koskimies 344. Toisinnot, joissa puhe »jäniksen päästä»: Lyra > VKS

183, Joroinen 1883, Leppävirta 1885, Rautalampi 1887, Rantasalmi 1887, Kiihtelysvaara 1911, Pieksämäki 1934, Vesanto 1936. Vrt. Verba docent 525, Koskimies 90, 344, 404, VJ 21, 150, EP 2378, Sat. 1004, VS 194, NH 308, KL 104, Ellilä 12, Lönnrotin sanak. »jänis», Suomen kirjallisuuden antologia I 138, Karjalan kielen näytteitä I 84, Makarov 90.

26. *Täyty täitiä naia kuin ej ole muuta morsienda.*

> Lönnrot 6138 > Koskimies 229. Vrt. VKS 126, KL 145. Yleisitäsuomalainen levinneisyys.

27. *Kyllä minäkin vielä miehen soan kuin ensin karvat kasvaa.*

Ei vastineita. Vrt. VKS 49, 400.

28. *Then teki kaksi maksoi.*

Ei vastineita. Vrt. *Siinä on yksi joka maksaa kaksi* (Virrat 1936, Joensuu 1937). Vrt. VKS 139.

29. *Yhtä kaikki kaian värkki, ej ou makeambi maiallaa.*

Vrt. *Yhtä kaikki Kaisan pieru* - - Polviander > VKS 240 sekä Kaisa — Maija -sutkausta VKS 49, VJ 20, EP 2728, KL 244.

30. *Se huoli, sanoi sepän muori, kuin vasikka värkkiä nuoli.*

Lähin vastine: *Tuo huoliä, sanoo Nummen muori, kun vasikka puon nuoli* Kauhajoki > Järviö-Nieminen 188: 1176, vrt. 173: 655 Heinävedeltä. Vrt. VKS 49.

31. *Se oli sitä kopua, sanoi ämmä kuin tuohelle pissi.*

Itä- ja Pohjois-Suomen yleisimpiä wellerismejä (Järviö-Nieminen s. 54, 185, 199, 201), mutta »kopua» ja »pissi» vailla vastinetta. Jo 1790-luvulta periytyy kontaminaatio *Kävä kävan päle, sano acka kuin kusi Tuohen pälen* (Argilander > VKS 87, vrt. Järviö-Nieminen s. 24, 33—34).

Tuntematon kynäniekka näyttää määrätietoisesti pyydystelleen harvinaisuuksia oman sananparsi- ja sanavarastonsa täydennykseksi. Hänen 31 sananparrestaain vain neljä on Vanhan kansan sananlaskuviisaudessa edusteilla yhtä toisintoa lukuisammin aineistoin, ja kokonaista 18 on ensiesiintymiä. Myös murreosanastossa lienee kolmattakymmentä Sanakirjasäätiön kokoelmista puuttuvaa sanaa tai sanan merkitystä.² Kerääjää ovat ilmeisesti kiinnostaneet saman käsitteen synonyymi-ilmaisut eri murteissa: yhteen jaksoon hän luettelee turvakon, tumppoisen eli kintaan, kinttaat eli rukkaiset, vaatetukseen, suomaastoon, talvitiehen ja hevosiin liittyviä termejä, riistaeläinten tabunimityksiä ym. Saa vaikutelman, että hänen lähetyvillään on ollut väkeä monelta seudulta ja että keruun painopiste ehkä on ollut muussa kuin kerääjän oman kotimurteen tallentamisessa.

Veikko Ruoppilalle, pitkäaikaiselle neuvonantajalleni ja voittamattomalle murreekspertille, en yritäkään tarjoilla edellä julkaistun murreaineksen yleisanalyysia. Mutta mainitsen, että Sanakirjasäätiön ainoa (tosin rehellistä työkalua merkitsevä) *kolihöylä* näkyy olevan Haukivuorelta, *lekka lyö* Konginkankaalta, *pilttomus* ja *värny* Kivijärveltä & Karstulasta, *pitnilkku* Kaustiselta, *rukapenkki* Ikaalisista, *rääsy* (= rivo-suinen) Tervosta ja *Kärsämäeltä*, *siisti* (= vähäsyömäinen) Karttulasta, *ei sorroo ei perree* Kuopion mlk:sta, *sutjottaa* (= maata) Heinävedeltä, *töyvästää* Vesannolta, *loitsunsäe* »veristä lihoa *vitromaan*» Vermlannista, *väväköidä* Vermlannista ja Vii-

² A. V. Koskimies on kirjoittanut SS:n kokoelmiin joukon lähdeviitteettömiä »pohjois-pohjalaisia» murreosanatietoja tuntemattoman käsikirjoituksesta, jota myös Lönnrotin sanakirja käyttää runsaasti muttei aina virheettömästi hyväkseen: esim. imperfektimuodosta *vitroi* on tullut nimisana.

purin läänin Uudeltakirkolta. Monien savolaisuuksien ja keskisuomalaisuuksien joukossa vilahtelee länsimurteisuksia (kinttaat, kärämätäs, rupu, seitti, vesonterä), keskipohjalaisuuksia (lahturallas, ryyky) ja pohjoissuomalaisuuksia (luho, naala, otinki, silvetto, tikkatie).

Sananparsikommenttien pohjalta olisi houkutus veikata keruun keskuukseksi Vesannon—Rautalammin—Tervon tienoota, mistä on lähivastineet numeroille 2, 16, 18, 24 ja 25. Leppävirran—Joroisten—Rantasalmen liittymät (10, 16, 23, 25) ovat löyhempiä. Saarijärven—Lehtimäen ja Maaningan—Kärsämäen välisellä laajalla läntisten savolaismurteiden alueella on sananparsikosketuksia tasaisesti mutta niukemmalti kuin Vesannon kulmalla.

Muuan K. N. Keckmanin lappunen (I E. 12. 17), johon SKS:n sihteeri 1830-luvun lopulla on jäljentänyt yhden arvoituksen ja 13 sananpartta kahdesta Arwidssonin kokoelman eri paperista sekä tuntemattoman sananparret 14 ja 19, ohjasi minut oikeille jäljille: käsiala osoittaa kiistattomasti, että kyseessä on Arwidssonin päähankkijan C. G. Lyrän apumies S i m o H a n e l l i.³ Samasta Viitasaaren Ilmolahden kylästä oli toinenkin Lyrän keräilijä Matti Kinnunen kotoisin. Erään arvoitussikermän kääntöpuolella on säilynyt Hanellin kirje Lyralle:

Kunnioitettava Herra pastori. Minä kiitän nöyrimästi näihen kiriaisten edestä, jotka Pastori lähätti äsköittäin minä ne sain ne viipyivät mattilassa ja tahtoisin mieluisesti niitä täällä hupinani piteä nyt minulta on taas paperi ja pläkki kaikki jos vielä pastori vaati niihen päälle pitämään suurimmassa nöyrydessä

Si Hanell

Hanellin Lyralle lähettämistä ilmeisesti omatekoisista, tutkijoilta huomaamatta jääneistä sepitteistä *Then miehen Majan-muutto Lauulu eli Runo* ja *Yksi Runoi Lauulu Turmeluksesta* käy selville, että Simo Hanellin isä oli ollut kulkukauppias, sanavalmiudesta kuuluu oravannahkain ostelija, ja että Simo itse oli »orpoi ollut / maistellunna mailmata / palvellunna toista miestä / kovat paikat koitellunna / ollut muusakin opissa / hyvin käynyt hunti järven» — »hafva många hundagar», selittää Lyra ja mainitsee runoniekkan olevan »en skräddare i denna socken» ja ensin mainitun protestirunon syntyneen, kun runoilija perheineen oli häädetty kunnostamastaan autiomökistä.

Varsinkin arvoitusten kerääjänä kulkukauppiiaan poika, kiertelevä räätäli Simo Hanell on 1810-luvun loppupuolen merkkimiehiä. Sana- ja sananparsikeräelmä kuuluu ilmeisesti hänen varhaisimpiin muistiinpanoihinsa; tyypiltään se nojanee Porthanin käynnistämiin viitasaarelaiskeruisiin. Selatessani 600 viitasaarelaisen A. Lindlöfin ja 600 vesantolaisen V. Jäntin 1932 Sanakirjasäätiölle lähettämää sananpartta tapasin kolme vesantolaista lähivastinetta (2, 25 ja 31) mutta en yhtään viitasaarelaista. Tämänkin nojalla arvelisin Hanellin siirtyneen Viitasaarelle rahan runoniekkain pääpitäjän Rautalammin suunnalta tai ainakin kuulostelleen

³ Vrt. Liisa Castrén, Adolf Ivar Arwidsson (1944) s. 272; VKS 492.

erityisen innokkaasti Keiteleen vesistön itäpuolisia sananviljelijöitä. Syystä tai toisesta käsikirjoitus, jonka Arwidsson on merkinnyt SKS:lle luovuttamiensa kokoelmien luetteloon viimeiseksi (28. Några Finska språkbruk och talesätt), on harhautunut muiden Hanellin ja Kinnusen keräelmien joukosta ja päätynyt anonyymien lähteiden sidokseen.

Ein anonymes Manuskript

VON MATTI KUUSI

Der Verf. veröffentlicht die in einem alten anonymen Manuskript enthaltenen 31 Sprichwörter und etwa 180 Dialektwörter. Er weist nach, dass das Manuskript von dem Schneider und Volksdichter Simo Hanell verfasst ist, der im mittelfinnischen Kirchspiel Viitasaari gewohnt hat. Er sammelte gegen Ende des zweiten Jahrzehnts des 19. Jahrhunderts auch andere Folklore, die er einem Geistlichen überliess. Dieser übersandte das Material dem als führender Kopf der finnischen Frühromantik und als Herausgeber schwedischer Volksdichtung bekannten A. I. Arwidsson.